

Okul Sütü Programına Velilerin Yaklaşımı: Isparta İli Örneği

Gözde Altındal*, Mevlüt Gül, Pelin Ertan

Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 32000 Çünür/Isparta, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş 08 Aralık 2016
Kabul 19 Ocak 2017

Anahtar Kelimeler:

Okul sütü programı
Aile
Tüketim
Yargı
Isparta-Türkiye

*Sorumlu Yazar:

E-mail: gozdealtindal@gmail.com

Ö Z E T

Bu çalışmada Isparta ilinde okul sütü programına katılan ilkököl öğrenci velilerinin bu programa yönelik yaklaşımlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, araştırma bölgesinde okul sütü programına dahil olan 359 öğrenci velisinden anket yöntemi ile elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırma bölgesinde tüketiciler hane gelirlerine göre dört gruba ayrılarak incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre ailelerin daha çok pastörize süt tükettiği belirlenmiştir. Görüşme yapılan velilerin yaş ortalamaları 37,14 yıldır. Ailelerin %36,21'i lise mezunudur. Ailelerin %53,48'i, 50 TL'den az süt harcaması yapmaktadır. Hane genişliği ortalama 4,05 kişi ve süt %21,84 oranında sıcak olarak tüketilmektedir. Velilerin okul sütü programına bakışı genel itibarıyla olumludur (%82,17'si). Okul sütü programının süt tüketme alışkanlığı kazandırdığına inanılmaktadır. Anket uygulanan velilerin %33,33'ü dağıtılan içme sütünün içeriğine güvenmedikleri için okul sütü programı hakkında olumsuz düşünmektedir. Çalışmada, velilerin %49,30'u okul sütü programının çocuklarında süt tüketim alışkanlığını artırdığını, %67,97'si dağıtılan içme sütünün arz fazlası olmadığını düşünmektedir. Okul sütü uygulamasının amacına dair velilerin %48,75'i sütü sevdirmek ve alışkanlık kazandırmak olduğu yargısına sahiptir. Velilerin %62,40'ının dağıtılan ürünlerde günlük süt tercih söz konusudur ve %44'ü içme sütlerinin analiz edildiğine inanılmaktadır. Araştırma sonucunda Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlığının, ailelere sütün önemi ve okul sütü programının yararları konusunda bilgilendirme çalışmaları yapması önerilmektedir.

Turkish Journal Of Agriculture - Food Science And Technology, 5(6): 646-652, 2017

Evaluation of the Student's Parents about the School Milk Programme: The Case of Isparta

ARTICLE INFO

Research Article

Received 08 December 2016
Accepted 19 January 2017

Keywords:

School milk programme
Family
Consumption
Judgement
Isparta-Turkey

*Corresponding Author:

E-mail: gozdealtindal@gmail.com

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the approaches of primary school students' parents participating in the school milk programme in the Isparta province. The data obtained by the questionnaire method were used from 359 students' parents who were included in the school milk programme. The families were divided into four groups according to the household income. It was determined that the families consumed more pasteurized milk. The average age of the interviewed individuals was 37.14 years. About 36.21% of the parents were high school graduates. 53.48% of them spend money on milk less than 50 TL. Household size was 4.05 persons. 21.84% of them consume milk hot. The attitude of the parents to the school milk programme was generally positive (82.17%). The school milk programme was believed to be a habit of consuming milk. It was found that 33.33% of the surveyed parents were negative about the school milk programme because they did not trust the content of the milk distributed. In the study, 49.30% of the parents thought that the school milk programme increased the milk consumption habits of the children and 67.97% thought that there was not more supply of milk distributed. For the purpose of implementing the school milk programme, 48.75% of the families had a judge to love the milk and make milk drinking habit. The majority of the families (62.40%) were preferred daily milk in the products distributed and 44% believed that drinking milk was subjected to nutritional analysis. It is suggested that the Ministry of National Education and the Ministry of Health should inform families about the benefits of milk and school milk programme.

DOI: <https://doi.org/10.24925/turjaf.v5i6.646-652.1134>

Giriş

Süt ve süt ürünleri insan yaşamının her aşamasında tüketilmesi gereken temel gıda maddelerindedir. Süt doğrudan tüketilebildiği gibi, süttten elde edilen yoğurt, ayran, peynir, tereyağı şeklinde de tüketilen ve günlük hayatta ihtiyaç duyulan en önemli besin maddelerindedir. Canlıların büyümeleri, gelişmeleri ve sağlıklı bir şekilde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli birçok besin maddesini içermektedir. Bu nedenlerden dolayı, insan hayatının her evresinde süt ve süt ürünleri tüketimi önemli yer tutmalıdır (Gündüz, 2013).

Dünyada süt üretimi 2012 yılında yaklaşık 754 milyon tona ulaşmıştır (FAO, 2015). Dünyada kişi başı ortalama süt tüketimi 109,10 kg'dır. Bu rakam aynı zamanda dünya çapında tüketimde son yedi yılda %8 (7,60 kg) artış olduğunu göstermektedir. Kuzey Avrupa ülkeleri ve Avustralya kişi başına en yüksek süt tüketim miktarına sahip ülkelerdir (USK, 2013). Türkiye de toplam süt üretimi 2014 yılında 18 milyon 499 bin ton olarak gerçekleşti. Bu miktarın %91,20'sini inek sütü (yaklaşık 17000000 ton), %6'sını koyun sütü (yaklaşık 90000 ton), %2,50'sini keçi sütü (35250 ton) ve %0,3'ünü (4124 ton) ise manda sütü oluşturmaktadır (TÜİK, 2015). Türkiye'de 2013 yılı kişi başı içme sütü tüketiminin yaklaşık 37,3 kg olduğu tahmin edilmektedir (USK, 2013). Isparta ilinde 2014 süt üretimi 212821 tondur. Bu üretimin 193281 tonu inek sütü, 170 tonu manda sütü, 9386 tonu koyun sütü, 9984 tonu keçi sütüdür (TÜİK, 2015).

Dünyada süt tüketimi ve üretimi artırmaya yönelik politikalar; fiyat destekleri, özel depolama yardımları, ihracat teşvik primleri, arz kontrolleri, doğrudan gelir desteği, sınır önlemleri, iç piyasada ortak fiyat politikası, dış piyasaya yönelik fiyat politikalarıdır (USK, 2013). Türkiye'de süt üretimi ve tüketimi artırmaya yönelik son yıllarda yapılan uygulamalar; süt primleri, soğutulmuş süte ilave prim, dahilde işleme rejimi kapsamında süt tozu desteği, ihracat teşvikleri ve Okul Sütü Programıdır (Güneş, 2013).

“Okul Sütü Programı” hükümetin, gıda ve sağlık politikalarının en önemli ayağını oluşturan “Toplum sağlığının korunması ve iyileştirilmesi” hedeflerine ulaşmada, kapsamı itibariyle en geniş kitleye erişim sağlayan ilk ve tek uygulama olduğu ifade edilmektedir (Okulsutu, 2015). Özellikle vitamin ve mineral eksikliklerinden kaynaklanan sağlık sorunlarının önüne geçilebilmesini desteklemekte, ileriki yaşlarda tüketim alışkanlığı kazandırılarak, çocukların sosyalleşmesine katkı sağlamakta olduğu ifade edilmektedir. E-Okul programı ile çocukların hem zihinsel hem de bedensel gelişim düzeylerini ölçme ve izleme sağlanarak, geleceğe dair sağlık politikalarının geliştirilmesine kaynaklık edecek hedefler bulunmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Ulusal Süt Konseyi işbirliğiyle yürütülen Okul Sütü Programı'nın amacı; ana sınıfı dahil olmak üzere ilkökul öğrencilerine süt içme alışkanlığı kazandırmak, bu sayede yeterli ve dengeli beslenmelerine katkıda bulunarak sağlıklı büyüme ve gelişmelerini desteklemektir (Okulsutu, 2015). Türkiye'de daha önce yapılan okul sütü uygulamaları; 1960'lı yıllarda süttozu dağıtımı, 2000-2003 Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu (SYDF) 4 ilde, 2005-2012 İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi) 246 okulda, 2009-2010 USK (Ulusal Süt Konseyi), 4 ilde sınırlı okulda yapılmıştır (Özder, 2013).

Dünyada Okul Sütü Programı uygulamaları değerlendirildiğinde; 85 ülkede uygulandığı, 36 ülkede ise halen uygulanmakta olduğu gözlenmektedir. Okul sütü uygulamalarının tarihi eskilere dayanmaktadır. 1934 yılında İngiltere'de, ABD'de ise 1940 yılında uygulanmaya başlamıştır. Okul sütü programını halen uygulayan ülkeler; ABD, İngiltere, Kenya, Danimarka, İsveç, Kanada, Hindistan, Almanya, Çin, Zambiya, Mısır, Filipinler, Çek Cumhuriyeti, Tayland, Moldova, Portekiz, Slovakya, Fransa Yeni Zelanda, Namibya, Arjantin, Norveç, Lesotho, Svaziland, Malavi, İsrail, Suudi Arabistan, Avustralya, Estonya, Japonya, Güney Afrika, Finlandiya, İrlanda, Avusturya, Hollanda, İzlanda'dır. Okul sütü programını daha önceki tarihlerde uygulanmış olan ülkeler ise; Endonezya, İran, Haiti, Vietnam, Kamerun, Pakistan, Filistin, Bosna Hersek, Lübnan, Yemen, Rusya, Bangladeş, Guatemala, Kazakistan, Ukrayna, Honduras, Tanzanya, Arnavutluk, Romanya, Haiti, Hollanda, Nijerya'dır (USK, 2014).

Türkiye genelinde 4 yıldır “Okul Sütü Programı” uygulanmaktadır. Bu programın ana amacı süt tüketim alışkanlığının artırılmasıdır. Bu çalışmada, velilerin bakış açılarına göre okul sütü programının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini, Isparta ili kentsel alanda eğitim gören ve Okul Sütü Programına dahil olan okullarda gelir gruplarına göre belirlenen mahallelerde, tesadüfen seçilen ailelerden anket aracılığı ile elde edilen veriler oluşturmuştur. Veriler Şubat – Mart 2015 tarihinde, Isparta kent merkezindeki 11 mahalleden 11 okul (Yedisehitler, Anadolu, Halikent, Fatih, Sanayi, İstiklal, Işıkkent, Piri Mehmet, Gülistan, Emre, Davraz) 359 öğrenci velisinden elde edilmiştir. Seçilen okullarda öğrenci mevcudu dikkate alınarak basit olasılıklı örneklem yöntemi ile görüşülecek öğrenci velisi sayısının 359 olduğu saptanmıştır. Her okulda, her sınıftan en az 10 öğrenci velisi ile görüşülmüştür. Çalışmada, Isparta kentsel alanda anket yapılan 359 aile, aylık gelir düzeylerine göre 4 gruba ayrılmıştır. Aylık gelirleri 0-1599 TL arası düşük, 1600- 3499 TL arası orta düşük, 3500-4999 TL arası orta, 5000 TL ve yukarısı ise yüksek gelir grubunu oluşturmaktadır. Ailelerin toplam %37,05'i I. gelir grubunda, %41,95'i II. gelir grubunda, %10,86'sı III. gelir grubunda, %10,14'ü IV. gelir grubunda yer almaktadır (Çizelge 1).

Konu ile ilgili hazırlanan anket formuyla hanelerden yüz yüze tekniği uygulanarak veriler elde edilmiştir. Araştırma kapsamındaki ailelerden elde edilen bilgilerin analizinde hanelerin gelir grubu ile diğer değişkenler arasında çeşitli gruplama ve çapraz tablolar oluşturularak yorumlar yapılmıştır.

Çizelge 1 Ailelerin aylık gelir gruplarına göre dağılımı

Aylık gelir grubu	Gelir dağılımı (TL)	Sayı	%
I. Grup	0-1599	133	37,05
II. Grup	1600-3499	147	41,95
III. Grup	3500-4999	39	10,86
IV. Grup	5000 ≤	40	10,14
Toplam		359	100,0

Bulguları Ve Tartışma

Ailelerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Aile yapısı ve özelliklerinin bilinmesi özellikle tüketici satın alma davranışlarının belirlenmesi açısından önemlidir. Bu amaçla çalışmada araştırma kapsamındaki ailelerin sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiştir. Aileler gelir düzeyleri açısından değerlendirildiğinde, görüşülen aileler içerisinde orta gelirli ailelerin oransal olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ailelerin %37,05'i en düşük gelir grubunda yer alırken, %10,14'ü en yüksek gelir grubundadır. Ailelerin ortalama hane genişliği ise 4,05 kişidir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan ailelerin %60,45'i anne, %39,00'u baba, %0,28'i yetişkin kız, %0,28'i yetişkin erkekten oluşmaktadır. Görüşme yapılan velilerin yaş ortalaması ise 37,04 yıldır. Öğrencilerin okul sütü tüketimi bilgilerinin alındığı aile bireylerinin eğitim durumu dağılımı ise şu şekildedir; %36,21 lise, %24,23 üniversite, %20,33 ilkokul ve %12,81 yüksekokul mezunu şeklindedir. Görüşülen aile bireyinin meslekler açısından dağılımı, %39,00 ev hanımı, %27,30 memur, %9,47 işçi-hizmetli, %6,96 serbest meslek, %6,13'ü esnaf-tüccar, %5,85 teknisyen, %3,62 emekli, %1,11 diğer meslekler ve %0,56 öğrenci şeklinde dağılmaktadır. Bu bilgilere göre görüşme yapılan bireylerin çoğunun ev hanımı (anne) olduğu belirlenmiştir.

Ailelerin Süt Tüketimi

Çocukları okul sütü programına katılan ailelerin toplam süt harcamaları incelenerek bu konudaki tüketim eğilimleri ortaya konulmuştur. Ailelerin aylık süt harcamasının %53,48 oranında 50 TL'den az, %33,15 oranında 50-99 TL arası, %11,03 oranında ise 100 TL ve üzeri şeklindedir. Ailelerin %3,34'ü ise süt için herhangi bir harcama yapmamaktadır. Gelir gruplarına göre ailelerin aylık süt harcamaları incelendiğinde, üçüncü ve dördüncü gelir grubu en fazla (aylık 50-99 TL arası harcama) süt harcaması gerçekleştirmiştir. Birinci ve ikinci gelir grubunda ise en fazla harcama düzeyi aylık 50 TL'den az olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 2).

Ailelerin aylık süt ürünleri harcamasının %38,16'sı 50-99 TL arası, %27,30'u 50 TL'den az, %24,79'u 100-199 TL arası, %8,08'i 200-399 TL arası ve %1,67'si 400-599 TL arasındadır. Gelir gruplarına göre süt ürünleri harcamasının en fazla olduğu oranlar incelendiğinde, I. ve II. gelir grubunda aylık 50-99 TL arasında iken, III. ve IV. gelir grubunda ise 100-199 TL'ye kadar yükselmiştir (Çizelge 3). Ailelerin içme sütünü tüketme şekillerine bakıldığında en dikkat çeken durum %21,84 oranında soğuk tüketim ve %21,74 oranında da sıcak tüketimin tercih edilmesidir. Ballı süt ve kahvaltılık gevreklerle süt tüketimini daha çok çocuklar tercih etmektedir. Diğer tüketim şekilleri arasında meyveli süt, kahveli süt, şekerli veya şekersiz tüketim olarak dağılmaktadır. Bu sonuçlar, sütün aile bireyleri tarafından değişik şekilde tüketildiğini ortaya koymaktadır. Aile üyeleri sütü en fazla yatmadan önce tükettiklerini belirtmişlerdir (%36,45). Aile üyeleri arasında sütün tüketim zamanı farklılık göstermektedir, en az tüketim ise öğle vaktindedir (%2,42). Ancak aile bireyleri tarafından sütün günün her vaktinde ve farklı oranlarda tüketildiği anlaşılmıştır.

Ailelerin %33,70'i açık sütün köydeki aile

yakınlarından geldiğini belirtmişlerdir. Ailelerin %51,81'i pastörize sütü, %44,57'si yoğurdu, %42,63'ü beyaz peyniri, %32,59'u tereyağı ve %21,17'si çökeleği marketten aldıkları tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre aileler süt ve süt ürünleri alışverişini genellikle marketten yapmaktadırlar.

Çalışmanın özelinde okul sütü programının değerlendirilmesidir. Konu ile ilgili Türkiye çapında çalışmaya rastlanılmamıştır. Bununla birlikte süt ve süt ürünleri ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Çivi ve ark., (1993), Tokat il merkezinde yaşayan hane halklarının süt tüketim durumu irdeledikleri çalışmada, kişi başına yıllık süt tüketiminin 20,4 kg olduğunu saptamışlardır. Tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri, gelir dağılımları, marka tercihleri vb. süt tüketim alışkanlıklarını etkilediği tespit etmişlerdir. Adana ilinde, Hanta ve Yurdakul (1995), hane halklarının gıda harcamalarının %15,10'nun süt tüketimine, %51,80'nin ise süt ürünlerine yapıldığını belirlemişlerdir. Çalışmalarında, Adana ilinde kişi başına yıllık tüketim miktarları; 8,9 kg peynir, 6,7 kg yoğurt ve 1,2 kg tereyağı olarak saptanmıştır. Adana ili kentsel alanda yapılan diğer bir çalışmada da, aylık aile başına süt ve ürünleri tüketimleri 16,3 kg açık süt, 3,7 kg pastörize süt olduğu tespit edilmiştir (Şahin ve Gül, 1997). Yüzbaşı ve ark. (1999), Keçiören ilçesi Şefkat mahallesinde ailelerin aylık olarak 7,58 kg süt tüketmekte olduklarını saptamışlardır. Kahramanmaraş ilinde yapılan bir çalışmada ise, aile gelirlerinin %12,1'sini hayvansal gıda maddeleri tüketimi için ayırdığı, bu harcamanın da %24,2'si kırmızı et, %11,1'i beyaz et, %8,1'i et mamulleri, %10,2'si süt, %37,2'si süt mamulleri ve %9,2'si yumurta tüketimi için olduğu saptanmıştır. Ailelerin gelirleri arttıkça genellikle hayvansal gıda maddeleri tüketim miktarlarının arttığı belirlenmiştir (Paksoy, 1998). İstanbul'un Kadıköy ilçesinde Arıkan (2000), 378 hane halkının süt tüketimi ve tüketici tercihlerini incelediği çalışmada ise, kişi başına düşen haftalık süt tüketim miktarının 1,07 litre olduğunu, genel olarak gelir düzeyi arttıkça kişi başına tüketilen süt miktarının arttığını bildirmiştir. Çalışmada ayrıca gelir düzeyi arttıkça dayanıklı süt tüketenlerin oranının arttığını ve açık süt tüketim oranlarının azaldığını tespit etmiştir. Van ilinde yapılan çalışmada ailelerin aylık 17,5 kg açık süt ve 4,6 kg pastörize süt tükettikleri (Şahin ve ark., 2001), diğer bir çalışmada ise ailelerin yıllık 243,38 kg açık süt, 37,22 kg pastörize ve sterilize süt tüketimlerinin olduğu tespit edilmiştir (Andiç ve ark., 2002). Isparta ilinde Gül ve ark., (2002), ailelerin aylık ortalama 14,22 kg sokak sütü, 2,38 kg UHT (ultra sterilizasyon işlemi) süt, 7,10 kg yoğurt, 3,30 kg beyaz peynir, 0,63 kg kaşar peyniri, 0,64 kg tulum peyniri, 1,08 kg tereyağı ve 0,78 kg çökelek tükettiğini hesaplamışlardır. Gül ve Akpınar (2002), Isparta ilinde ailelerin süt ve mamulleri satın alırken en fazla tazeliğe önem verdiğini, süt ve mamulleri öncelik sırasına göre "süpermarket-market- semt pazarı-öncekiler satıcı-bakkal" dan satın aldıklarını, gelir düzeyindeki iyileşmelerin tüketimi olumlu yönde etkileyeceğini bildirmişlerdir. Ayrıca eğitim seviyesindeki yükselme ile birlikte daha bilinçli bir tüketici kitlesinin oluşması diğer ürünlerde olduğu gibi süt ve mamulleri tüketiminde de sağlıklı koşullarda ve açıkta satılan ürünlerden ambalajlı ve markalı ürünlere geçişi hızlandıracağını bildirmişlerdir. Oğuz ve Küçükçongar

(2002), Konya ili Selçuklu ilçesinde kişi başına süt (23,92 kg/yıl), peynir (9,36 kg/yıl) ve yoğurt tüketimini (14,50 kg/yıl) Türkiye ortalamasından düşük, tereyağı tüketim miktarını (2,37 kg/yıl) ise yüksek bulmuşlardır. Hane halkı harcamalarının %40,11'inin gıda harcamalarına ait olduğunu, gıda harcamalarının içerisinde süt ve süt harcamalarının oranının ise %15,61 olduğunu hesaplamışlardır. Tarakçı ve ark., (2003) Yüzüncü Yıl Üniversitesi lisans öğrencilerinin aylık içme sütü tüketiminin 3,7 kg olduğunu, yetişme çağındaki gençler olarak öğrencilerin içmeleri gereken süt miktarının günlük 350 g olması gerekirken, elde ettikleri verilerde bunun 100 g olduğunu bildirmişlerdir. Öğrencilerin içtikleri süt konusunda sınırlı düzeyde bilgiye sahip olduklarını belirlemişlerdir. Çelik ve ark. (2005), Şanlıurfa ili Merkez ilçe kentsel alanda, aile başına aylık süt tüketiminin 16,4 litre olduğunu ve yıllık kişi başına süt tüketiminin 39,5 litre olduğunu tespit etmişlerdir. Aylık süt harcamasının, toplam gıda harcaması içindeki payının %5,3 olduğunu belirlemişlerdir. Süt tüketiminde ailelerin 0-10 yaş grubu çocuk sayısının etkili bir faktör olduğunu bildirmişlerdir. Ailelerce tüketilen sütün %46,3'ünü açık süt, % 53,7'sini ambalajlı süt oluşturduğunu, ilde süt tüketiminde önemli sorun olan sokak sütçülüğüne ve açık süt satışına yönelik yasal ve altyapı çalışmaları ile önlem alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Elazığ ili merkez ilçede Malatacık (2006) yaptığı çalışmada, kişi başına yıllık ortalama açık süt tüketimini 53,32 litre, pastörize süt tüketimini 28,12 litre, uzun ömürlü süt tüketimini 40,32 litre, yoğurt tüketimini 41,96 kg, peynir tüketimini 16,64 kg olarak belirlemiştir. Nahcivan (2006), İstanbul-Mecidiyeköy Sağlık Ocağı bölgesinde bir ilköğretim okulundaki öğrencilerde süt tüketim sıklığını ve ilişkili etmenleri tanımlamıştır. Bulgularında, büyüme ve gelişme dönemini

henüz tamamlamamış bir grup ilköğretim öğrencisinde önemli bir besin grubu olan sütün yetersiz tüketildiğini belirlemiştir. Okul çağı çocuklarında süt tüketimine ilişkin çalışmaların sınırlı olduğunu, çeşitli ülkelere ait araştırma raporlarında da süt tüketiminin arzu edilen düzeylerin altında olduğunu belirtilmektedir (Klesges ve ark., 1999; Kersting ve ark., 2001; Wilson ve Nietert, 2002; Nicklas, 2003; Greene-Finestone ve ark., 2005). Çocukların süt içmenin önemine ilişkin bilgi ve görüşlerin içselleştirilmesini ve yeterli süt tüketimi konusunda hem çocukların hem de ailelerin bilgilendirilmesinin gerektiği ve bu konuya ilişkin çok yönlü nedenlerin incelenmesi önerilmektedir (Nahcivan, 2006). Nicklas (2003), çocuklarda kahvaltı yapma alışkanlığının süt içme davranışını olumlu yönde etkilediğini ileri sürmektedir. Aybek (2011) Kahramanmaraş ili kent merkezindeki çalışmada, aile reislerinin eğitim düzeyleri, ailedeki çocuk sayısı, gelir düzeyi ile süt tüketim tercihleri arasında pozitif bir bağıntının olduğunu, gelir grupları ile ambalajlı süt tüketimi arasında da önemli bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

Ailelerin süt ve süt ürünleri satın alma eyleminde etkili bilgi kaynaklarından en yüksek puanı 3,15 ile promosyonlu satışların aldığı görülmektedir. Bunu sırası 3,14 puan ile marka bağımlılığı, 2,93 puan ile TV reklamları, 2,66 puan ile mağaza bağımlılığı, 2,56 puan ile basılı mağaza katalogları, 2,42 puan ile afişler, 2,19 puan ile gazete-dergi gibi basılı medya reklamları izlemiştir. Radyo reklamları ise 1,98 puan ile tüketicilerin süt ve süt ürünlerin satın alma eylemindeki en etkisiz bilgi kaynağını oluşturmuştur. Yüksek gelirli ailelerde promosyonlu satışların diğer gelir gruplarına göre daha az puan aldığı görülmüştür (Çizelge 4).

Çizelge 2 Ailelerin aylık süt harcamaları (%)

Süt harcaması (TL/ay)	I	II	III	IV	Ortalama
0	5,26	2,04	2,56	2,50	3,34
≤ 49	65,41	55,78	30,77	27,50	53,48
50-99	21,80	34,69	51,28	47,50	33,15
100 ≤	7,52	7,48	15,38	22,50	11,03
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Çizelge 3 Ailelerin aylık süt ürünleri harcamaları (%)

Gelir grupları	≤ 49 TL	50-99 TL	100-199 TL	200-399 TL	400-599 TL	Toplam
I	38,35	43,61	17,29	0,00	0,75	100,00
II	27,89	36,05	24,49	9,52	2,04	100,00
III	7,69	35,90	43,59	12,82	0,00	100,00
IV	7,50	30,00	32,50	25,00	5,00	100,00
Ortalama	27,30	38,16	24,79	8,08	1,67	100,00

Çizelge 4 Ailelerin süt ve süt ürünleri satın alma bilgi kaynakları

Gelir grupları	I	II	III	IV	Ortalama
Promosyonlu satışlar	3,37	3,11	3,00	2,70	3,15
Marka bağımlılığı	3,01	3,29	3,21	2,93	3,14
TV reklamları	3,00	2,97	2,95	2,53	2,93
Mağaza bağımlılığı	2,72	2,70	2,41	2,53	2,66
Basılı mağaza katalogları	2,59	2,63	2,51	2,25	2,56
Afişler	2,41	2,45	2,59	2,20	2,42
Gazete, dergi gibi basılı medya reklamları	2,08	2,24	2,36	2,20	2,19
Radyo reklamları	2,00	2,04	1,90	1,80	1,98

Ölçek: (5) Çok önemli (4) Önemli (3) Orta (2) Önemli değil (1) Hiç önemli değil

Çizelge 5 Velilerin okul sütü uygulamasının amacına dair düşünceleri (%)

Gelir grupları	Sütü sevdirmek/alışkanlık kazandırmak	Günlük besin ihtiyacının karşılanması	Bütün çocuklara sütün ulaştırılması	Süt stoğunun eritilmesi	Toplam
I	45,11	28,57	20,30	6,02	100,00
II	51,70	24,49	19,05	4,76	100,00
III	51,28	23,08	15,38	10,26	100,00
IV	47,50	30,00	12,50	10,00	100,00
Ortalama	48,75	26,46	18,38	6,41	100,00

Velilerin Okul Sütü Programına İlişkin Değerlendirmeleri

Veliler okul sütü programında dağıtılan içme sütüne çeşitli bakış açısına sahiptir. Ankete katılan öğrenci velilerinin dağıtılan içme sütü hakkındaki düşünceleri %82,17 olumlu, %9,47 fikri yok ve %8,36 ise olumsuz şeklindedir. Ailelerin okul sütü programı hakkındaki olumlu görüşlerinin dağılımı incelendiğinde; %21,62'si okul sütünün çocukları süt içmeye teşvik ettiğini, %33,78'i çocuklarda süt alışkanlığı kazandırdığını, %11,49'u bu program sayesinde süt satın alma durumu olmayan ailelerin çocuklarına sütün ulaştırıldığını, %6,42'si çocukların düzenli süt içmelerinin sağlandığını, %11,82'si günlük alınması gereken besin ihtiyacının karşılandığını, %6,42'si çocukların bu program sayesinde sütü sevdiklerini, %8,42'si bu programın faydalı ve güvenli olduğu görüşündedir. Ailelerin tamamına yakını dağıtılan sütlerin arz fazlası olmadığını düşünmektedir (%80,00). Ankete katılan velilerin okul sütü programında dağıtılan sütlerin arz fazlalığı olmadığını düşünme sebeplerinin başında (%56,00'ı) Devlete ve Milli Eğitim Bakanlığı'na güven gelmektedir. Velilerin %16,36'si ise üretilen süt miktarı kadar tüketiminin olmasını, %15,64'ü ülkede stok fazlalığı olacak kadar üretimin olmadığını, %12,00'si ise yıl boyunca çocuklara kesintisiz tedarik edildiğini ifade etmiştir. İstanbul'da yapılan bir çalışmada okul sütü uygulamaları hakkında tüketicilerin %86,00'sı "çok uygun", %9,67'si "gereksiz" ve %4,33'ü "pahalı olur" görüşünü belirtmiştir (Çetin, 2003; Şimşek ve ark., 2005). Elâzığ ilinde de yapılan bir çalışmada tüketicilerin %84,6'sının okul sütü programını "çok gerekli" veya "gerekli" olduğunu, %86,3'ünün toplumun süt tüketimi konusunda yeterince teşvik edilmediğini ifade etmişlerdir (Şeker ve ark., 2012).

Çizelge 5'te okul sütü uygulamasının amacına dair velilerin genel düşüncelerine yer verilmiştir. Okul sütü uygulamasının amacını, velilerin %48,75'i çocuklara sütü sevdirmek ve alışkanlık kazandırmak, %26,46'sı çocukların sağlıklı gelişimi için günlük besin ihtiyaçlarını karşılanması, %18,38'i okul çağındaki bütün çocuklara sütün ulaşmasını sağlamak, %6,41'i fazla olan süt stokunu eritmek olarak tanımlamışlardır. II. gelir grubuna sahip ailelerin yarısından fazlası okul sütü amacını, sütü sevdirmek ve alışkanlık kazandırmak olarak ifade etmiştir. Genel irdeleme yapıldığında, bütün gelir gruplarında okul sütünün amacı, sütü sevdirmek ve alışkanlık kazandırmak olarak tanımlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Süt ürünleri ayrıca yüksek kaliteli protein ve birçok vitamin ve mineral içermektedir (Heine, 1999). Çocukların büyümekte olan kasları için veya organları için gereklidir. Vitaminler ve mineraller birçok metabolik

süreç için gereklidir. D vitamini hariç, insan vücudu onları sentezleyemez (Biesalski, 1999; Fürst, 1999). Okul süt programı, eğitim sağlığının temel hedeflerinden birinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Süt güvenli ve ekonomik olarak yeterli bir diyet hazırlamada mümkün olan en iyi temel gıdalardan biridir. Ortalama olarak, çocuklar (ve yetişkinler), beslenme uzmanlarının yeterli bir diyet için önerdiklerinden çok daha az süt içmektedir. ABD'de bu tür programlar 1950'li yıllarda başlamıştır (Jacobson, 1961). Avrupa Birliği'nde 30 yıldan daha fazla bir süreçte, öğrenciler eğitim kurumlarında okul sütü ürünleri olarak bilinen öğelere erişebilmektedirler (Weible ve ark., 2013).

Okul sütü ürünleri, sade süt, aromalı süt, yoğurt ve peynir gibi süt ürünlerinden oluşan okullarda ve diğer eğitim kurumlarında sağlanan sübvansiyonlu süt ürünleridir. Ortak Tarım Politikasının bir parçası olarak, AB Okul Süt Sistemi, tüketim desteğiyle piyasa hükümleri alanına (piyasa fiyat desteği) aittir. Orijinal olarak 1977'de kurulmuştur. Bununla birlikte, amacı daha sonra beslenme ve eğitim konularını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Günümüzde Avrupa'daki okul sütü programları, çocukların beslenmesinin iyileştirmesine ek olarak, çocukları beslenme ve gıdalarla ilgili eğitimi amaçlamaktadır (Griffin, 1999; CEAS 1999; EEC, 1977; EC, 2007; EC, 2008; Christoph ve ark., 2010; Weible ve ark., 2013).

Ulu Selangor'da (Malezya) okul sütü programının değerlendirildiği çalışmada da, çocuklarda bu programın olumlu etkisinin olduğu saptanmıştır. Beslenme durumundaki iyileşmelerin kaydedildiği bildirilmektedir (Chen, 1989). Tanzanya ülkesinde yapılan değerlendirmede, okul sütü programıyla çocukların içme sütünü sevdiği, sağlık durumlarının iyileştirdiği, okula devamlılıklarının artırdığı, velileri süt satın almasına yönlendirdiği, bölgede süt satışlarının artırdığı tespit edilmiştir (Mutagwaba, 2005). Christoph ve ark. (2010) Almanya'da okul sütü tüketiminde giderek azalan düşüş gözlemlenmişlerdir. Bu noktadan hareketle bu durumu etkileyen faktörleri tespit etmeye çalışmışlardır. Buna göre okul sütüne sınıf düzeyindeki talebi, kız öğrencilerin payı, göçmenlerin payı, sınıf yılı, sınıf büyüklüğü, okul müdürü tutumu, belediye büyüklüğü ve en önemlisi de fiyattın etkilediğini saptamışlardır. Okul süt fiyatı, öğrencilerin okul sütü için talep etmesine katkıda bulunduğunu, bu talebin düşen fiyatla artabileceğini ifade etmişlerdir. Ekonomik faktörlerin yanı sıra, sosyo-psikolojik parametrelerin de okul süt talebi olasılığını etkilediğini, göçmen kökenli öğrencilerin payının ve kız öğrencilerin payının yüksek olması okul sütü talebini azaltabileceğine işaret etmişlerdir. Weible ve ark. (2013), Avrupa Okul Süt Sisteminde, okul sütü için sağlanan

sübvansiyona rağmen, Almanya'da tüketimin istikrarlı bir şekilde azaldığını bildirmişlerdir. Bu noktada bu azalmanın nedenlerini araştırmışlardır. Bulgularında; öğrenciler ve ebeveynlerin özellikleri, okul sütü talebini etkileyen faktörlerin yarısından fazlasını oluşturduğunu ve en üst düzeyde anlamlılık gösterdiğini saptamışlardır. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, göçmenlik geçmişinin varlığı, hane halkı gelirleri okul sütü taleplerinde önemli faktörler olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca bu faktörlere ek olarak, çeşitli davranış ve tutumların da öğrencilerin okul sütü sipariş etme olasılığı üzerinde etkisi bulunduğunu belirlemişlerdir. Politikanın, sübvansiyonları, fiyat tavanlarını, sertifika prosedürleri ve kontrolleri kullanarak okul sütü programını etkilediğini, okul sütünün ücretsiz olarak dağıtımını, okul sütünün sipariş edilme olasılığı üzerinde en yüksek pozitif etkiyi sahip olduğunu bildirmişlerdir.

Griffin (2004) dünyada süt pazarındaki okul sütünün önemi belirgin bir biçimde farklılık gösterdiğini; örneğin, Tayland'da okul sütleri ulusal süt tüketiminin %25'ini oluşturduğunu, bu değer Japonya'da %9, ABD'de %7, Finlandiya'da %5, Norveç'te %4, İsveç'te %4 ve Danimarka'da %3 olduğunu bildirmiştir. Danimarka'dan, bir okul süt programının tanıtılmasıyla bir okuldaki süt tüketiminin %40 oranında arttığını, benzer şekilde, 1987 yılında Ontario Kanada'da, eyaletin 4.000 ilköğretim okulundan 100'den azının okul sütü promosyon programını başlattığını, 2004 yılının ortalarında bu programı uygulayan okul sayısının 2.900'a ulaşacağı tahmin edildiğini tespit etmiştir. Birçok ülkede, okul sütü programlarının geliştirilmesi ulusal süt endüstrisinin büyümesiyle ilişkilendirildiğini; örneğin Tayland, Çin, Brezilya ve Peru gibi bazı ülkelerde okullara süt sağlanması, özellikle ulusal üretime bağlı olduğunu ifade etmiştir. Birçok kişinin zihninde, okul sütü, süt sübvansiyon edildiği veya ücretsiz verildiği anlamına geldiğini, FAO anketinin de ülkelerin çoğunda durumun böyle anlaşıldığını göstermekte olduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte, çeşitli ülke uygulamalarında süt dağıtımının ücretsiz, sübvansiyon edildiği ve masrafının alındığı üç kategoride son derece çeşitlilik gösterdiğini belirtmiştir. Örneğin, Arjantin, Moldova ve Güney Afrika gibi ülkelerde program, sınırlı nüfus programlarına ücretsiz olarak (örneğin, düşük gelirli ailelerden gelen çocuklar gibi) odaklanırken, Finlandiya, Portekiz, İsveç ve Tayland gibi ülkelerde program okul nüfusunun büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Finlandiya ve İsveç'te, orta öğretim bitene kadar çocuklar için ücretsiz süt sağlanması söz konusudur.

Dolayısıyla Türkiye uygulamasında da başarılı dünya örnekleri dikkate alınarak program genişletilmeli, aksak yönler düzenlenmelidir. Yalnızca süt dağıtımını değil, eğitimi, beslenme alışkanlıkları üzerine de odaklanılmalıdır.

Velilerin okul sütü programında dağıtılan sütler ile ilgili tercihlerine göre %37,60'ı UHT süt, %62,40'ı günlük süt olmasını tercih etmektedir. Ailelerin gelir gruplarına göre süt tercihlerinde I. gelir grubundaki ailelerin yarısından fazlasının (%66,92) tercihi günlük süttür. Velilerin %44,57'si dağıtılan okul sütünün analiz edildiğine, %34,82'si kısmen analiz edildiğine, %19,78'i analiz edilmediğine, %0,84'ü ise analiz edilmediğine inanmaktadır.

Sonuç

Isparta ili kentsel alanda örnek bir uygulama olarak yürütülen bu araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde, ailelerin süt ve mamulleri satın alma davranışlarına ilişkin olarak şu değerlendirmeler yapılabilir;

Velilerin okul sütü programına yönelik bakış açıları genel olarak olumludur. Okul sütü programında dağıtılan içme sütüne karşı olumlu yaklaşımda bulunan velilerin bu programın çocuklarda süt tüketme alışkanlığı kazandırdığını, olumsuz düşünen velilerin ise genel olarak dağıtılan içme sütünün içeriğine güvenmedikleri belirlenmiştir. Ayrıca velilerin çoğunluğu okul sütü programına dair herhangi bir eğitim verilmediğini ifade etmişlerdir.

Elde edilen bulgular çerçevesinde;

- Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı, ailelere sütün önemi ve okul sütü programının yararları konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Aileler süt içme ve gerekliliğini anımsatma gibi örnek davranışlarla çocuklarına öncülük etmelidir.
- Süt tüketimini arttırmak için bilgilendirme, reklam çalışmaları daha kapsamlı hale getirilerek artırılmalıdır.
- Süt ve süt ürünleri üreten firmalara yönelik denetimler artırılmalıdır. Bu tür denetim çalışmalarının sonuçlarının tüketicilerle paylaşımı ile okul sütü konusunda olumsuz yargıda bulunan ailelerin düşüncelerinde de değişim sağlanabilecektir.
- Birçok ülkede, yıllardan beri başarı ile uygulanmakta olan okul sütü programı, Türkiye'de ailelerin de sürece katılmalarıyla sürekli hale getirilmelidir.

Kaynaklar

- Andiç S, Şahin K, Koç Ş. 2002. Van Merkez İlçe kentsel alanda süt tüketimi. Yüzcü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 12(2): 33-38.
- Arıkan E. 2000. Türkiye'de süt tüketimi ve tüketici tercihleri ile ilgili bir uygulama. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aybek E. 2011. Kahramanmaraş ili kentsel alanda süt ve süt ürünlerine ilişkin tüketici davranışlarının belirlenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 60s, Kahramanmaraş.
- Biesalski HK. 1999. Vitamine. H.K. Biesalski, P. Fürst, H. Kasper, R. Kluthe, W. Pöler, C. Puchstein, H.B. Stähelin (Eds.), Ernährungsmedizin, Nach dem Curriculum Ernährungsmedizin der Bundesärztekammer (second ed.), Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York (1999), pp. 111–158.
- CEAS. 1999. Evaluation of the School Milk Measure: Final Report. For DGIV European Commission Submitted by CEAS Consultants (Wye) Ltd., Centre for European Agricultural Studies and Institute for the Management of Dairy Companies, Technische Universität München.
- Chen ST. 1989. Impact of a school milk programme on the nutritional status of school children. Asia-Pacific Journal of Public Health, 3:19-25.
- Christoph IB, Peter G, Rothe A, Salamon P, Weber SA, Weible D. 2010. School milk demand–interaction between policy and other factors: Some preliminary findings of a regional project. In Selected paper prepared for presentation at the 1st Joint EAAE/AAEA Seminar "The Economics of Food, Food Choice and Health", Freising, Germany.

- Çelik Y, Karlı B, Bilgiç A, Çelik Ş. 2005. Şanlıurfa ili kentsel alanda tüketicilerin süt tüketim düzeyleri ve süt tüketim alışkanlıkları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1): 5-12.
- Çetin C. 2003. İstanbul ilinde içme sütü tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 47s, Tekirdağ.
- Çivi H. 1993. Tokat il merkezinde yaşayan hanehalklarının süt tüketim durumu üzerine bir araştırma. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10(1): 97-107.
- EC. 2007. Council Regulation (EC) No 1234/2007 of 22 October 2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation). *Off. J. Eur. Union L 299/1*, pp. 1–149.
- EC. 2008. Commission Regulation (EC) No 657/2008 of 10 July 2008 laying down detailed rules for applying Council Regulation (EC) No 1234/2007 as regards Community aid for supplying milk and certain milk products to pupils in educational establishments. *Off. J. Eur. Union L 183/17*, pp. 1–10.
- EEC. 1977. Council Regulation (EEC) No 1080/77 of 17 May 1977 on the supply of milk and certain milk products at reduced prices to schoolchildren. *Off. J. Eur. Commun. L131/8*, pp. 1–2.
- FAO. 2015. Food and Agriculture Organization of the United Nations <http://www.fao.org> [Erişim: 10.03.2015].
- Fürst P. 1999. Proteine. H.K. Biesalski, P. Fürst, H. Kasper, R. Kluthe, W. Pöler, C. Puchstein, H.B. Stähelin (Eds.), *Ernährungsmedizin, Nach dem Curriculum Ernährungsmedizin der Bundesärztekammer (second ed.)*, Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York (1999), pp. 91–110.
- Greene-Finestone LS, Campbell MK, Gutmanis IA, Evers SE. 2005. Dietary intake among young adolescents in Ontario: associations with vegetarian status and attitude toward health. *Preventive medicine*, 40(1): 105-111.
- Griffin M. 1999. FAO's international survey of milk in schools: summary, conclusions and future directions. *Bull. Int. Dairy Fed.*, 341 (1999), 24–64.
- Griffin M. 1999. Issues in the development of school milk. Paper presented at School Milk Workshop, FAO Intergovernmental Group on Meat and Dairy Products, 17-19 June 2004, Winnipeg, 82p, Canada.
- Gül M, Akpınar MG. 2002. Ailelerin süt ve süt mamulleri satın alma davranışları: Isparta ili kentsel alan örneği. *Pazarlama Dünyası Dergisi*, 14-17 pp.
- Gül M, Sağdıç O, Orhan H. 2002. Isparta ilinde ailelerin süt ve süt ürünleri tüketimi üzerine değerlendirmeler. *Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 16:(29): 53-58.
- Gündüz O. 2013. Süt ve süt ürünleri tüketiminde tüketici tercihlerini etkileyen faktörler: Samsun ili örneği. *Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 8(1): 45-52.
- Güneş E. 2013. Süt sektöründe pazar ve pazarlama yapısı. 2. Ulusal Süt Zirvesi, 20-21 Mayıs 2013, 73s, İzmir.
- Hanta B, Yurdakul O. 1995. Adana ili kentsel alanda hayvansal gıda tüketim yapısı. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10(2): 169-184.
- Heine W. 1999. Ernährung vom Säuglings- bis zum Jugendalter. H.K. Biesalski, P. Fürst, H. Kasper, R. Kluthe, W. Pöler, C. Puchstein, H.B. Stähelin (Eds.), *Ernährungsmedizin, Nach dem Curriculum Ernährungsmedizin der Bundesärztekammer (second ed.)*, Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York (1999), pp. 201–211.
- Jacobson RE. 1961. The School Milk Program in Illinois, Circular 831, Urbana, Illinois.
- Johnson RK, Frary C, Wang MQ. 2002. The nutritional consequences of flavored-milk consumption by school-aged children and adolescents in the United States. *Journal of the American Dietetic Association*, 102(6): 853-856.
- Klesges RC, Harmon-Clayton K, Ward KD, Kaufman EM, Haddock K, Talcott W, Lando HA. 1999. Predictors of milk consumption in a population of 17-to 35-year-old military personnel. *Journal of the American Dietetic Association*, 99 (7): 821-826.
- Malatacık, AF. 2006. Elazığ İli Merkez İlçede et, süt ve süt ürünleri tüketim yapısı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Van.
- Mutagwaba, CMD. 2005. Development of school milk in Tanzania. in Paper presented at the 3rd International School Milk Conference, Kunming, April (Vol. 11, p. 14) China.
- Nahcivan N.Ö. 2006. Bir ilköğretim okulundaki öğrencilerde süt tüketim durumu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED)*, 15(3): 38-44.
- Nicklas TA. 2003. Calcium intake trends and health consequences from childhood through adulthood. *Journal of the American College of Nutrition*, 22 (5): 340356.
- Oğuz C, Küçükçongar M. 2002. Konya ili Selçuklu ilçesi hanehalkının süt ve süt ürünleri tüketim ve satın alma davranışları. *Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 217-224s., Erzurum.
- Okulsutu. 2015. Türkiye’de okul sütü- Dünyada okul sütü- Okul Sütü Programı’nın amacı ve kazanımları. <http://www.okulsutu.com/> [Erişim Tarihi: 14.03.2016].
- Özder M. 2013. Okul sütü ve önemi. *Ulusal Süt Konseyi Yayınları*, 50s, İstanbul.
- Paksoy M. 1998. Kahramanmaraş İli kentsel alanda hayvansal gıda maddeleri tüketimi ve gelir-harcama esneklikleri. *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, No. YL155, Adana.
- Şahin K, Gül A. 1997. Adana ili kentsel alanda ailelerin süt ve süt mamulleri alım ve tüketim davranışları. *Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(1):15-21.
- Şahin, K., S. Andıç, Ş. Koç, 2001. Van ili kentsel alanda ailelerin otlu peynir ve süt ürünleri alım ve tüketim davranışları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 11(2): 67-73.
- Şeker İ, Şeker P, Şahin M, Özen VS, Akdeniz A, Erkmen O, Kışlalıoğlu İ, Sargın G, Doğu GB. 2012. Elazığ ili merkez ilçede tüketicilerin süt tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi*, 26(3): 131-143.
- Şimşek O, Çetin C, Bilgin B. 2005. İstanbul ilinde içme sütü tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(1): 23-35.
- Tarakçı Z, Selçuk Ş, Şahin K, Coşkun H. 2003. Üniversite öğrencilerinin içme sütü tüketim alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 13(1): 15-21.
- TÜİK. 2015. Türkiye İstatistik Kurumu <http://www.tuik.gov.tr> [Erişim: 10.04.2015].
- USK. 2013. Ulusal Süt Konseyi 2013 Raporu. <http://www.ulusalsutkonseyi.org.tr> [Erişim: 10.05.2015].
- USK. 2014. Ulusal Süt Konseyi 2014 Raporu. <http://www.ulusalsutkonseyi.org.tr> [Erişim: 10.05.2015].
- Weible D, Salamon P, Christoph-Schulz IB, Guenter Peter G. 2013. How do political, individual and contextual factors affect school milk demand? Empirical evidence from primary schools in Germany. *Food Policy*, 43: 148–158.
- Wilson DB, Nietert PJ. 2002. Patterns of fruit, vegetable, and milk consumption among smoking and nonsmoking female teens. *American Journal of Preventive Medicine*, 22 (4): 240-246.
- Yüzbaşı N, Erkuş A, Sezgin E. 1999. Keçiören Şefkat Mahallesinde çeşitli gelir gruplarındaki ailelerde süt ve süt ürünlerinin tüketimi. *Gıda Dergisi*, 24(1): 25-33.